

ANTONI M.ª ARAGO

El Monestir d'Amer i els seus promotors

El trasllat i nova implantació del monestir de Sant Medir i Sant Genís, fundat prop de Girona en la primera època carolíngia, a la vall d'Amer, —on existia ja una petita *cella* dedicada a Santa Maria— i la floració primerenca de la novella casa deixen obertes, encara, algunes perspectives a la investigació (1). Apart de les causes immediates que motivaren el desmantallament de l'antiga comunitat, malmesa per alguna incursió forastera (2), desconeixem encara els possibles interessos comtals i senyorials, els condicionaments econòmics i demogràfics i la intenció política que pogué aconsellar l'elecció emplaçament benedictí.

En aquest breu article intentaré remarcar solament la presència d'un dels factors en joc: el dels homes qui, des d'un nivell social influent, promogueren la fundació de Santa Maria d'Amer i acreixeren el seu patrimoni, per tal de què iniciés la nova època amb un esplendor adequat (3).

La fundació d'Amer II, documentada l'any 949 s'inscriu plenament dins la segona etapa de l'expansió monàstica a Catalunya que, segons l'autoritzada opinió del Dr. Pladevall, s'inicia el 930 i dura fins les darreries de l'onzena centúria. Properes cronològicament foren les dues cadenes de monestirs fundats o reformats a la costa —Sant Pere de Roda (926), Sant Feliu de Guixols, Sant Pol (vers 950) i Santa Maria de Roses (960); i a la conca del Llobregat —Sant Llorenç de Bagà (898/941), Santa Cecília de Montserrat (945) i Sant Benet de Bages (960/972); apart de les importants abadies que sorgiren a la contrada subpirinenca —Sant Pere de Camprodon (948) i Sant Pere de Besalú (977)—, al gironès —Sant Pere de Galligans (s. X)— i al barcelonès —Sant Pere de les Puelles (945) i Sant Llorenç del Munt (950) (4).

Resulta interessant de constatar que les dues versions successives del nostre monestir representen dues actituds diferents respecte a les relacions amb el poder constituït. La breu etapa de Sant Medir correspon al període en el qual els monestirs catalans depenen plenament dels emperadors carolíngis: d'ells rebien els privilegis fundacionals i a ells acudien en les incidències de la vida monàstica. Els privilegis editats pel Dr. Ramon d'Abadal ens

ofereixen algunes mostres d'aquella relació, per mitjà de clàusules que revelen tant l'actitud tutelar del rei franc, com la respectuosa submissió dels abats (5). En canvi, la brotada de l'Amer II coincideix amb el moment en el qual, si bé els abats reclamen encara la immunitat dels reis carolingis, comença d'introduir-se el costum d'acollir simplement el monestir sota el patronatge dels comtes locals o, més endavant, del pontificat (6). La progressiva debilitat del regne franc i la pèrdua de la seva alta significació es contraposen a la corba ascendent del romanisme. Els viatges de l'abat Oliba i de molts dels comtes catalans a Roma són un índex ben conegut de la nova conjuntura. La dependència directa de Roma, en el sector monàstic, és un signe de l'afebliment de l'antiga estructura política i del desvetllament d'una consciència d'identitat col·lectiva per part dels comtes catalans i, sobretot, del de Barcelona (7).

Pel que pertoca al nostre monestir, apart de la notícia d'un *placitum* ajustat entre alguns terratinents, en el qual intervingué el comte Borrell (8), un document notable per la seva solemnitat és l'acta de l'elecció de l'abat Ramon, que tingué lloc al propi cenobi el 3 de febrer de l'any 1006, sota la presidència del bisbe Ot de Girona, amb l'anuència del comte Ramon Borrell i Ermessenda —el primer sota el títol de “dux et marchio”— i amb l'aprobació del comte Huc I d'Empúries. Entre els signants, consten l'abat Oliba i un cert vescomte Ramon (9). La presència dels comtes de Barcelona en aquella solemnitat resulta, doncs, plenament significativa. L'afecció singular de la comtessa Ermessenda vers el monestir queda palesada en el seu primer testament, datat el 25 de setembre de 1057, on figura en segon lloc entre els llegats pietosos, el de “LXX mancosos; ex istis LXX, sint XXX ad vestimenta monachorum et XXXX ad victum eorum. Supplico et rogo ut orent Deum pro me” (10).

La situació d'Amer a la valla del riu Brugent, a la zona nord-occidental de la comarca de la Selva, constituïa una mena d'enclau entre els comtats d'Ausona, Besalú i Barcelona-Girona. Ben prompte apareixeren a l'entorn del nou cenobi alguns magnats i possessors alodials de la rodalia, els quals, per la circumstància d'elegir sepultura

dins el recinte monàstic, bé podem considerar com a persones adictes i, fins i tot, com a promotors de la nova fundació. Alguns d'ells, per ser poc coneguts, bé mereixen un breu comentari (11).

ARNAU RAMON

Vers el 1066 testà a favor del monestir d'Amer, amb ocasió de realitzar un viatge a Roma (12). Notem que, en aquella època, són molts els nobles qui, seguint l'exemple del comte Ramon Borrell, visiten l'urbs que ja es perfila com a centre de la Cristiandat.

D'Arnau Ramon —en els documents “Remund”— sabem que era fill de Garsendis o Garsenda i que estava casat amb Adaleizis. D'ella o d'una altra esposa hagué dues filles. Apareix com a testimoni en diversos documents comtals, essent dignes d'esment l'esponsalici de Ramon Berenguer I a favor d'Almodis (12 novembre 1056) (13), i el conveni entre el primer i el vescomte Udalard sobre el castell de Piera (5 juliol 1063) (14). La importància d'aquests dos documents ens indueix a creure que Arnau Ramon formava part de la “curia comitis”. El veiem també relacionat amb Bonfill Ramon, senyor del castell de Tallada (15).

Pel seu testament sabem que posseïa un quantíós patrimoni a les comarques del Gironès, Ausona i la Selva. Llega a la seva mare, en forma vitalícia, una coromina, amb cases i horts, prop de Girona, uns alous a Salt, Bescanó, Biert, Sant Gregori i Vilablareix i uns molins al riu Ter, els quasi béns, després de morir, passarien a la Seu de Girona. Altres alous, també vitalicis, a Sant Julià Desllo i a Santa Maria d'Anglès, revertirien al monestir d'Amer. Llega a la seu de Barcelona uns alous a Sant Andreu de Palomar i a Santa Coloma de Gramenet. A la seva germana Adelgarda, un alou a Canyadell i a Sant Feliu de Llagostera.

Les seves filles Garsenda i Erminiarda heredaran, en morir la seva mare, uns béns a Maçanet, Montnegre, Pineda, Sant Hipòlit de Voltregà i Vidreres. A la primera de les dues filles, a la qual substitueix la segona, en cas de premorir, atribueix els honors que té pel bisbe de Gi-

rona, per Miró Foguet, per Udalard Bernat i per Udalard Gausfred.

MIR FOGUET I ELS HOSTOLES

Als historiadors familiaritzats amb els nostres grans cartularis no els serà desconegut el nom de Mir o Miró Foguet, personatge fins ara no identificat i que està documentat entre els anys 1038 i 1077. El comte de Barcelona, Ramon Berenguer I, li féu donació, l'onze de gener de 1038, del puig de Forés "ubi homo nullus habitat nec boves non arant" (16). Successivament, el trobem com a membre de la cúria comtal o com a simple testimoni en molts d'altres documents de no escassa importància: conveni entre el comte de Barcelona i Arnau Pere sobre el castell de Barberà (25 març 1054) (17); venda dels comtats de Barcelona, Girona i Ausona, fetat per Ermessenda a Ramon Berenguer I (4 de juny 1057) (18); venda del castell de Copons atorgada pel bisbe de Vic al comte de Barcelona (11 juny 1065) (19); conveni signat entre Ramon Berenguer I i Miró Riculf sobre el castell de Tàrrrega (20 juliol 1069) (20); donació de la quadra de Conesa feta pel comte de Barcelona a Bernat Seniofret (6 desembre 1072) (21) i conveni ajustat entre el mateix comte i Rotllan Bernat sobre el castell de Castellet (27 febrer 1076) (22). El veiem, doncs, ben a prop de les activitats de Ramon Berenguer el Vell, la confiança del qual queda ben palesa en nomenar-lo marmessor del seu testament, al costat del senescal Guillem Ramon de Montcada i de Guerau Alemany (23).

Dintre la historiografia catalana romanica plantejada la qüestió d'on i de quina família provenia un personatge tan sobressortint, que hom veu revestit, ja de bon principi, d'una categoria estamental ben reconeguda i que s'ocultava sota el sobrenom original i característic de Mir Foguet. Crec que un dels pergamins de la sèrie d'Amer, conservats a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, ens dona finalment la clau. En efecte —malgrat la falta d'un troç de suport— l'esmentat pergami, que conté la donació de l'alou d'Ordeig feta per l'abat d'Amer a Miró Foguet, ens indica que aquest pertanyia a la casa d'Hostoles i que,

probablement, l'apellatiu de Foguet era un sobrenom d'origen popular o familiar (24).

Aquest cas seria un nou exemple de què un membre de la noblesa de la Catalunya Vella acudi en una data molt primerenca i sentí la crida vers les marques meridionals ultra el Llobregat, que li obrien un camp per a l'aventura i amples possibilitats de realitzar-se militarment (25).

PONÇ BERNAT

D'una extracció similar a la figura de Mir Foguet sembla ser un altre personatge, relacionat també amb el nostre monestir. Es tracta de Ponç Bernat, casat amb Girguns, qui el 24 d'abril de 1091 cedeix a l'abat Arnau unes cases a Sant Cristòfor de Cuguls a la vall d'Hostoles, mitjançant una compensació de deu unces. Per al seu enterrament dona també al monestir les seves cases, amb tots els mobles i caps de bestiar (26).

BERNAT GIBERT

D'aquest personatge, només sabem que fou enterrat al monestir d'Amer, al qual deixà una vaca i un alou a Sant Cristòfol de Cogull. Tenia un fill i una filla, anomenats Guillem Bernat i Garsenda (27).

GUILLEM RAMON DE MONTCADA

Entre els pergamins d'Amer, que han sigut objecte de la meua consulta, en sobressurt un d'extraordinari: es tracta del testament de Guillem Ramon de Montcada, II dapifer i senescal segons els arbres genealògics establerts pels doctors Sobrequès i Pladevall (28); document que, per la importància del seu contingut he cregut oportú de publicar íntegrament, malgrat que fou recollit ja, en un extracte molt succint, per Francesc Monsalvatge (29).

Tres temes interessants ens suggereix el testament de Guillem Ramon: el religiós, el familiar i el patrimonial.

La motivació religiosa queda reflectida en dues opcions: els llegats pietosos i l'elecció de sepultura. Els pri-

mers ens mostren d'una manera clara les seves preferències i devocions: els beneficiaris són el monestir d'Amer, la canònica de Girona, l'església de Fornells i els monestirs de Sant Cugat del Vallès i de Sant Llorenç (30). Respecte al segon punt, l'elecció de sepultura en un lloc sagrat fou pràctica usual a l'Edat Mitjana aprovada pels pontífexs. Apart dels motius escatològics, podien existir altres components nascuts d'una devoció concreta, d'una simpatia particular envers una orde determinada o per raó de veïnatge i promoció d'un temple o monestir. És lògic, doncs, considerar com a persones enterament afectes al nostre monestir les que venen esmentades en la tesi inèdita del Dr. Pruença, per bé que no s'hagin localitzat exactament llurs sepulcres (32): R. Oliba, Ponç Bernat i Girguns, Bernat Gibert de Cogull i, sobretot, els senyors de la vall d'Hostoles, els quals mantingueren llur fidelitat al monestir d'Amer a través de les generacions, com adveren les donacions fetes per Dolça, Galceran i Miró d'Hostoles (33). Segons l'autor esmentat, aquesta família tenia un panteó prop del monestir (34). També Guillem Ramon de Montcada —possiblement relacionat amb els Hostoles— manifesta d'una manera explícita la seva voluntat d'entregar les seves despulles al monestir: "Namque ad domum Sancte Marie Amerensis meum corpus dubito" (35).

Sota l'aspecte familiar, apart de l'esment dels seus fills barons Guillem Ramon, qui serà apel·lat "Gran senescal", i Ot, ja prou coneguts, el testament cita també dues filles, l'existència de les quals no ha estat comentada pels genealogistes de la família: Ferrana i Lombarda. Una de les dues devé casar-se amb el vescomte Udalard de Besalú, del qual tingué un fill del mateix nom (36).

Quant als béns patrimonials, el testador detalla la part de l'herència destinada al fill segon, però tan sols indica d'una manera global el lot atribuït al fill gran.

Els béns d'Ot de Montcada comprenen: el castell de Tornamira, l'honor de Llussà —amb els seus alous, feus, batllius i habitants— des de la serra de "Lupis" (Llops?) fins a la serra d'Oms i el castell d'Oló; els feus que el testador té per Galceran de Pinós; els honors que té per Berenguer de Queralt; una penyora de 60 morabatins; un

quartà de cens a Sant Andreu de Gurb, que té Pere Ramon de Taradell; unes cases a Vic, que habita Bernat Alberic; el mas d'en Bernat Coronat; el castell d'Hostoles; la casa de Constantins; l'alou de Sant Vicenç; el molí que explota en Pere Guerau; els feus de Sant Feliu (37); l'alou de Prat i un mas que té per la Seu de Girona.

A Guillem Ramon, d'una manera global, deixa els altres honors i alous que posseeix als bisbats de Barcelona, Vic i Girona, més el castell de Sentmenat. Com és natural, formarien part del conjunt de béns vinculat al fill primogènit el nucli primordial dels castells de Muntanyola i Vacarisses, del qual fou veguer, en 1013, Guillem de Muntanyola i Vacarisses, primer eslabó documentat de la família, qui, si no abans, el 1309 prengué el determinatiu de Montcada per causa d'haver rebut l'enfeudament d'aquest castell (38).

Per tot el que hem exposat, queda un xic més documentada la rellevància que la nova fundació tingué durant un temps definit. I resulta, així mateix, interessant de comprovar que entre els seus promotors més adictes destaqui el nom d'un dels membres troncal de la família Montcada, que després serà cridada a col·laborar d'una manera preponderant en tantes gestes i activitats polítiques i militars. La vinculació del primer senescal amb el monestir d'Amer queda plenament justificada pel domini del castell d'Hostoles.

L'expansió ulterior del comtat de Barcelona i la introducció de l'esperit cistercenc, que comportava un canvi notable en les formes i tècniques d'explotació agrícoles, motivaren l'estagnació de molts dels monestirs de la Catalunya Vella.

APENDIX DOCUMENTAL

I

1066 març 16.

Testament d'Arnau Ramon, atorgat abans de pelegrinar a Terra Santa A. ACA. OR. H. G. p. Amer 8.

a. E. PRUENCA BAYONA, *El domini territorial del monasterio de Santa Maria de Amer*. Tesis doctoral dirigida pel Dr. Emili Sáez, presentada a la Universitat de Barcelona, en 1966., (Inèdita), doc. n.º 20.

Referència: F. SEVILLANO COLOM; *Inventario de pergaminos medievales de monasterios gerundenses*, Madrid 1953, pàg. 2, doc. 8.

Omne utile negocium memorie alligandum est. Quod quisque uult diuturne memorie comandari, consequens est in litteris anotetur. Testamentum siquidem ordinare utile negocium est: ergo testamentum litteris perpetue memorie comandandum est. Igitur, in Dei nomine, ego, Arnallus Remundi, cupiens pergere Roma atque uisere domum sancti Petri apostoli causa orationis, per istius testamentum ordinacionem dispono atque discerno ut sint mei elemosinarii uel manumissores, Garsendis, mater mea, et Bernardus Iohannis, et Adaleiziz, uxor mea, et Compan Eldemarii et Guillelmus Amalrici: quibus iniungo atque precipio, quod si mors michi adueneri [t] antequam aliud testamentum faciam, habeant potestatem distribuere omnes res meas, mobiles et immobiles (!), in sanctis Dei ecclesiis, in clericis, in pauperibus et in aliis hominibus, sicut per istius testamenti seriem ordinatum inuenerint. In primis, concedo matri mee predictae ipsam condaminam que est ante Gerunda, quam tenet Remundus Oliba in pignora, et ipsos omnes ortos, cum casis qui ibi sunt, et hedificiis et cum eorum pertinenciis, que sunt in plano, et ipsum alodium quod habeo in uilla Salt, cum suis terminis et pertinenciis; et ipsum alodium de Bascano et ipsum de Vilablarex, quod emi de Miro Ermengaudi et de Adaleiz: hec omnia prenominata alodia teneat predicta mater mea dum uiuit et possideat. Post obitum suum remaneat Bernardo Iohannis, sacriste, qui similiter

tene [at] predictos alodes in seruicio sancte Marie, quandiu uiuus fuerit; post obitum predicti Bernardi Iohannis, remaneant predictos alodes ad canonicam sancte Marie sedis Gerunde, solide et libere. Concedo iterum ipsum meum alodium quod est in parrochia que dicitur Biert, et in parrochia Sancti Gregorii, exceptus mansus de Tornauels, ad matrem meam suprascriptam, ita ut teneat eum dum uiuit et possideat. Post obitum suum remaneat ad canonicam sancti Felicis Gerunde. Concedo item ipsum aloduim quod /est/ in parrochia de Campo Taurano et in ipsa Elzeda et in plano de Amenola, simul cum ipsis molendinis que sint flumine Tezer, super ipsum pontem et subtus pontem, ad suprascriptam matrem meam, ut teneat et possideat in uita sua; post obitum eius remaneat ad sanctum Petrum Gallicanti; et ipsum feuum quem teneo de sancto Petro Gallicanti remaneat ei solide et libere, sine ullo encumbre, post mortem prefati (!) matris mee. Item, concedo ipsum meum alodium quod est in parrochia Sancti Clementis de Securun, et in parrochia Sancti Iuliani de Lauro et in parrochia Sancte Marie de Angles, ad predictam matrem meam Gar ! sen ! dem, tali modo ut teneat eum et possideat in uita sua; post obitum eius remaneat Sancte Marie de Amer. Dimitto sancte Crucis canonice et sancte Eulalie ipsum meum alodium quod abeo in Barchinonensis (!), in Palomar et in Gramaned. Concedo uxori mee Adalezi ipsum alodium quod est in Palazol per suum decimum, ta!li! modo ut dum uiuit teneat eum et possideat; post obitum suum remaneat ad infantes qui de me et de illa sint procreati; et si ipsi infantes non uenerint ad etatem perfectam, predictum alodium de Palazol remaneat ad canonica sancte Marie. Concedo ad sororem meam Adalgardem ipsum alodium quod abeo in Canedel, que est infra terminos parrochiarum Sancti Martini de Felines et Sancti Vincencii de Vila Asinis uel in termino de Rared. Concedo ad matrem meam predictam ipsum alodium quod abeo in Matauel, in parrochia Sancti Felicis de Lacustera, et ipsum alodium quod est in Suuerened, ut teneat eum et possideat omnibus diebus uite sue; post obitum suum remaneat ad sororem meam Ledgardam. Concedo etiam ad predictam matrem meam, Garsindem, ipsum meum alo-

dium de Rossos, quod in parrochia Sancti Mathei de Monte Nigro et in parrochia Sancte Pelagie, et ipsum alodium quod abeo in parrochia Sancte Marie de Uitreres et Sancti Laurentii de Machaned, et ipsum alodium totum quod abeo in parrochia Sancti Genesis de Uileles, et in parrochia Sancte Marie et Sancti Petri de Pineda, et ipsum omnem alodium quod abeo in comitatu Ausona, in parrochia Sancti Ypoliti uel in termino de Ueltregano, cum eorum omnibus treminis et pertinenciis et affrontacionibus iam dictorum alodiorum, simul cum aliis alodiis quod abeo in cunctis locis qui non sunt suprascriptis. Hec omnia concedo ad predictam matrem meam ut teneat et possideat omnibus diebus uite sue, sine blandimento alicuius hominis uel femine; et post obitum suum predictos alodes remaneant ad filias meas, Garsindis et Ermeniardis. Si uero una ex hiis filiabus obierit antea quam ueniat ad perfectam etatem, suam ereditatem de predictis alodiis remaneat ad alteram! que superuixerit. Si uero he due filie mortue fuerint antea quam ueniant ad perfectam etatem, predictos alodes teneat Bernardus Iohannis predictus dum uiuit. Post obitum suum remaneat prefatum alodium de Ausona totum cum integro ad canonicam Sancti Petri sedis Uico. Alodios uero alios de Pineda et de Uileles et de Mazaned et de Rossos remaneant ad canonicas sancte Marie sedis et sancti Felicis Gerunde et Sancti Petri Gallicantum. Concedo meam domum que est infra ciuitate Gerunda, ubi abitat Constancia, ad Petrum scriptorem, ut habeat eam in seruicio sancte Marie, et ad suum obitum eligat unum clericum qui teneat eam in seruicio sancte Marie: et sic sit electus unus ab aloi omni tempore. Concedo Guillelmo Amalrici ipsum meum alsberg quem per me tenet. Concedo omnem meum onorem quem teneo per seniores meos domnum Reimundum comitem et domnam Almodem comitissam, et ipsum honorem quem per episcopum Gerundensem et honorem quem teneo per episcopum Barchinensem et per Mironem Foget et per filium Amati Eldrici et per Vdalardum Bernardi et per Vdalardum Gaucfredi ad filiam meam Garsindem; et si ipsa Garsinde mortua fuerit, remaneat ad alteram filiam Ermengardem. Preterea concedo matrem meam predictam et filias meas et uxorem meam et omnem meum honorem in baiulia

domino Deo et sancte Marie et sancti Petri et de Bernardo Iohannis sacriste, ut honorifice teneat et gubernet in seruicio comitis et comitisse. Alium autem auere qui remanet, ubicumque inuenire potuerit, donetur pro anima mea.

Factum hunc testamentum. XVII. kl. aprilis anno. VI. regni Philipi regis. Sig+num Arnalli Reimundi, qui istud testamentum feci et ordinaui, firmaui et testibus firmare rogavi. Sig+num Dalmacii.

Sig+num Arnalli Mironis. Sig+num Guillelmi Guifredi. Sig+num Arnalli Adalis.

(*Signe*) Petrus Berengerii, presbiter, qui hoc testamentum rogatus scripsi cum litteras superpositas in duas lineas et *suscripsit* die et anno prefixo.

II

1077 abril 26.

L'abat Arnau i els monjos d'Amer concedeixen un alou vitalici a Miró Foguet, contra prestació d'un cens d'una quartera d'oli.

A. ACA. OR. H. G. p. Amer, 9.

a. E. PRUENCA, *op. cit.*, doc. 21.

Regesta: F. MONSALVATJE FOSSAS, *Colección diplomática del Condado de Besalú*, I, Olot 1901, pàg. 317, doc. 340.

Referència: F. SEVILLANO, *op. cit.*, pàg. 2, doc. 9.

Pateat hoc cunctis uiuentibus, quomodo uel qualiter concessit domnus Arnallus, abbas, una cum conuentu alme Virginis Marie [cen]obii Amerensis, ad Mironi Foged ipsum aulodium de Ordeg, et de Siruano, et de Surianel et de Brugeris, cum illorum pertinenciis per uiolar [ium]; dimisit itaque predictum aulodi[um] Mironi de Ostoles, Sancte Marie prescripte, post mortem filii sui prenominati. Propterea ipse Miro, cognomento [Fo]g[ed], !in! sua plena [memoria] [] [spon] tanea uolumptate quando uenerunt simul ipse et domnus Arnallus, [abbas], recognoscens beneficia beate Virginis Marie et iussione iam dicti [prenominati] [] donauit et iachiuit prefatum alodium sancte Marie et post accepit eum ipsum [] per

manum prenominati abbatis et monachi, in tali uidelicet [racione] [ut dum uiuit] teneat et possideat, et donet per unumquemque annum per censum ad sancta Maria iam dicta quartera .I. olei. Et insuper dederunt ei ipsum mansum quod est in Valles, ad ipsa capella, propter melioraciones seu compras quas ipse Miro fecit in predicto alodio uel inantea factururus fuerit. [Post] obitum namque suum, reuertatur predicti alodii in potestate predicti !ce! nobii absque ulla diminucione, sine blandimento ulli hominis uel femine. Et ego, Mironi Fogeth, sicut superius insertum est, uidentibus et audientibus bonis hominibus, monachis et clericis et laicis, conuenio atque diffinio in potestate sancte Marie et domno Arnallo, abbate, et monachorum ibi degencium.

Facta ista scriptura concessionis uel conuencionis .VI. kalendas may anno .XVII. regni Philippi regis.

Sig + num Mironi Fogeth, qui anc conuenienciam feci et signau i et prefatum uiolarium a suppradicto abbate accepi. + Arnallus, gracia Dei abbas. Miro, monachus. Guillelmus, prior et monachus. + Adalbertus, monachus. Durandus, monachus. Matfredus, monachus. Rotlandus, monachus. Raimundus, monachus. Arnallus, monachus. Mironis, sacrista et monachus. Adalbertus, monachus. [], leuita. Sig + num Petro Guillem. Sig + num Raimundo Gauzbert. Sig + num Raimundo Adalbert.

Petrus, presbiter, qui anc conueniencia uel donacione scripsi (*Signe*), sub die et anno quo supra.

III

1085/1086 maig 26.

Ponç Bernat i sa muller Girguns cedeixen a l'abat Arnau, d'Amer, un alou, amb les seves terres, cases i habitants, a Sant Cristòfor de Cogull, rebent en compensació deu unces d'or. Acreixen la donació amb tots els remats, mobles i botes de vi, per tal de ser enterrats al monestir.

A: ACA. OR. H. G. p. Amer, 10.

a. E. PRUENCA, *op. cit.*, doc. 22.

Regesta: F. MONSALVATJE, *op. cit.*, pàg. 340, doc. 359.

Referència: F. SEVILLANO, *op. cit.*, pàg. 2, doc. 10.

In Christi nomine. Ego, Poncius et uxor mea Girguns, donatores atque uinditores sumus Deo et Sancte Marie cenobii Amerensis. Per hanc scripturam uindimus uel dona!mus! atque tradimus in potestatem prefati cenobii et domno Arnallo abbati et monachorum inibi degencium nostrum alodium quod abemus uel habere d!eb!emus per qualescumque uoces uel auctoritates in comitatu Gerundensi siue licet in termino Bisullunensi, in ualle Ostoles, in locum quem uocant Amaruuls, infra parrochia Sancti Christofori de Cugulls. Sunt autem ibi chasas cum superpositis, terras cultas uel incultas cum arboribus diuersi generis, siue cum triliis; et sunt ibi boschs glandiferos atque fagiferos. Omnia et in omnibus quantum pertinet ad ipsum alodium, cum exitibus uel regressibus suis, totum donamus uel tradimus in potestate prelibato cenobio et abitatoribus ipsius loci ad faciendum quodcumque uoluerint, propter Deum et remedium animarum nostrarum et propter .X. uncias auri optimi, quem accepimus a prescripto abbate in rem ualentem. Et afrontat de parte orientis in ipso Riuulo Siccho, a meridiana uero parte in ipso manso mediano, de [] occidentali uero in ipsarum et a circeali namque in alodio sancte Marie prefate. Quantum infra istas quatuor afrontaciones includunt, omnia et in omnibus quantum ibi habemus uel habere debemus taschale uel francum, totum tradimus in potestate prescripta sicut iam diximus. Augemus etiam ad ipsa donationes nostrorum corpora sepeliendi causa, cum nostrum mobile, tam peccoribus quam aliquibus rebus, siue cum nostras mansiones quas habemus ad ecclesiam Sancti Christofori, cum ipsa nostra uexella. Si quis uero contra hanc scripturam insurgere uoluerit, non hoc ualeat uendicare quod requisierit, set componat pretaxata omnia Sancte Marie in duplo cum sua melioracione, et inantea ista scriptura firma permaneat omni tempore.

Actum est hoc .VII. kalendas iuni anno XXX.I. regnante Philippo rege.

Sig+num Poncius Bernardi; sig+num Girguns femina, uxorem eiusdem Poncii: nos simul in unum, qui hanc scripturam fieri iussimus et manibus propriis puncto firmauimus et subscriptis testibus firmare rogauimus. Sig+num Gauzerandus Eneas. Sig+num Petro Guillelmi

de Chuguls. Sig+num Guillelmi Gitard. Sig+num Com-
pan Cellerii. Sig+num Christiano coco:

STEFANVS, levita et monachus, qui hanc scripturam
donacionis uel uindicionis rogatus scripsi cum litteris
dampnatas uel superpositas in duabus locis, die et anno
prefixo (*Signe*).

IV

1097 abril 2.

Testament de Bernat Girbert.

A. Original. ACA. OR. H. G. p. Amer, 13.

a. E. PRUENCA, *op. cit.*, doc. 25.

Regesta: F. MONSALVATJE, *op. cit.*, pàg. 362, doc. 383.

Referència: F. SEVILLANO, *op. cit.*, 2, doc. 13.

In Christi nomine. Hic est brevis testamenti quem
ego, Bernardus Girberti, ordino dum in mea egritudine
sum detentus et langore corporis circumdatus, uariisque
peccatis adgrauatus, tamen nec asensu nec memoria alle-
natus, timeo ne subito tantum mors michi adueniat. Hic-
circo eligo manumissores mei Guillelmus Guitardi, Gui-
lhelmus Bonifilii, Atenulfus Guillelmi, ut habeant licen-
ciam distribuere omnem meum munus, tali modo. In pri-
mis dimmito domino Deo sancteque Marie corpus meum
quando morte occurrat (!). Ad cenobium pretaxati loci con-
cedo .Iam. uaccam. Inter filium meum Guillelmum Ber-
nardi filiamque meam Garsendis porcha .I. uacca .I. Ad
seniorem meum Gaucerandum porcum .I. Ad nepotem
meum Guillelmum missale .I. Ad filiam meam maiorem
uexellum .I. Dimmito Sancte Marie cenobio cunctum
meum alodium quod est in comitatu Gerundensis, in
parrochia Sancti Christofori Cuculli, qui est subtus cas-
trum Ostolensis. Quod predium est in locum qui dicitur
Cumba, in tali conuentu ut habeat filium meum in uita
sua et possideat et donet per unumquemque que (!) an-
num tasca de pane et uino, parilio .I. de gallinis, alium
.I. de fogaces. Post obitum filii mei remaneat Sancte
Marie, sine ullo retentu; et affrontat de parte orientis in
Escaion, de meridie in Rabeia, de occiduo in Rifreto, de

circi in milari. Quantum infra istas affrontacionibus .IIII. includunt, dimito Sancte Marie cum exitibus et regressibus earum, ita ut nullus homo uel femina qui contra testamentum istud uenerit ad inrumpendum, non hoc ualeat uindicare quod requirit, sed componat in duplo. Ad Sanctum Christoforem XII denariis. Et ad capellanum duobus solidis. Atenulfo Guillelmi ff. .I. de uino. Ad couuium meum .IIbus. porcis de pane et uino satis.

Actum est hoc testamentum .IIII. nonas aprili, regnante Philipo rege anno XXXVII.

Sig+num Bernardi Girberti, qui hoc testamentum fieri iussi et firmaui testibusque firmari rogau. Sig+num Guillelmi Guitardi. Sig+num Guillelmi Boni Filii. Sig+num Atenulfi.

Berengarius (*Signe*), subdiaconus, qui hoc egit.

V

1120 novembre 17.

Testament de Guillem Ramon de Montcada, I senescal.

A. Original. ACA. OR. H. G. p. Amer, 14.

a. E. PRUENCA, *op. cit.*, doc. 26.

Regesta: F. MONSALVATJE, *op. cit.*, pàg. 403-404, doc. 444.

Referència: F. SEVILLANO, *op. cit.*, pàg. 2, doc. 14.

Remedia nostre saluacionis [quibus parui] penditur temporalis sententia mortis que adiacet nature, si nudibus suasionis uenenate [] a Saluatoris, post lauacrum regenerationis maxime inueniuntur penitencia et helemosinis. Ideo ego, Guillelmus Raimundi, dapifer et homo penitens, nimis [] in dies [dimidia]cionis tamen presumens de misericordia Saluatoris, per hoc textum mee scripture, Deo tribuente, de facultatibus meis uolo disponere, ut quandocumque supernum uenerit di [em] [u] ltime, ita fi[at] ex homnibus rebus meis, sicut scriptum uideretur esse inferius. Comendo igitur hoc faciendum Guillelmo Raimundo, filio meo, atque Otoni atque Raimundo Udalardi, quos amicos me [os] [te] confido. Ergo, in nomine sancte Trinitatis, series mee uoluntatis talis

et tanta sciatur a cunctis. Namque [in inicio], ad domum sancte Marie Amerensis meum corpus dubito et alodium meum de Genestar ibidem relinquo, sub tali conueniencia (*sic*), quod Bernardus Arberti, nepos meus, teneat medietatem ipsius alodii in uita sua et non possit uendere ex ipso aliquid, nec inguadiare nec dare; et abeat ad serui-cium Guillelmi Raimundi, filii mei, et post obitum iam dicti Bernardi solidus remaneat ad predictum locum sancte Marie et ad chanonicham [cis] Gerunde ipsum meum al[odium] de Prato relinquo post obitum fillorum meorum Guillelmi et Otonis et in uita eorum per unum-quemque annum habeant [canonici sancti] Felicis inde unum porcum [], et ad ecclesiam sancte Marie de Fornels ipsum meum mansum de Riwo, quem tenet Berengarius concedo et decimum quod exierit de uinea m [ea] [] et de omnibus rebus que exierint de [inter] uallibus de ipso castro et cenobio sancti Cucuphati de maleso dimitto ipsum alodium de Riwo Rano, quod fuit Udalrici, post obitum filii mei Guillelmi; et dimitto monasterio sancti Laurencii duos mansos quos Raimundus Arnalli tenet in pignore, post obitum filii mei Guillelmi; Bernardo Arberti, nepoti meo, dimitto ipsum Estal, quod /fuit/ Mironis Boni Filii cum omni alodio et baiuliis que inuenire potuerit in aliquo loco uel habere per directum, et ipsum quod fuit Arnalli Guiriberti, ita ut Guillelmus, filius meus, redimat ipsum alodium de Berengario Ermen-gaudi et ideo Bernardus teneat ipsa alodia per Guillelmum, filium meum, et seruiat ei inde et non possit uendere ea alodia et baiulias, nec dare nec alienare nisi ad iam dictum Guillelmum. Otoni filio meo dispono ut habeat ipsum kastrum de Tornamira per alodium, cum ipso honore quem habeo de Luciano usque ab castrum Oloni, et de serra de Lupis usque in serra de Ulmis: quantum habeo inter istos quatuor terminos, alodia siue feuos. siue baiulias et que homines tenent per me, totum solide et libere concedo. Et ipsos feuos quos teneo per Gaucerandum de Pinosio. Iterum dimitto Othoni, filio meo, ipsos honores quos teneo per Berengarium de Cheralto abintegrum, uidelicet, ipsos castros et dominicaturas hac feuos, sicut habeo et ego teneo per illum, et ipsum pignus quod teneo per ipsum Berengarium per LX moabetinos, et

ipsum quartonum sancti Andree de Gurbo, quem Petrus Raimundi de Taradello tenet; Guillelmus, filius meus, redimat unam caualleriam terre et ipsum quartonum habeat Oto in dominico; et in Uico dimitto illi ipsas domos ubi Bernardus Alfarici habitat, et mansum Bernardi Coronati et castrum de Ostoles, et feuos quos teneo per Mironem abintegrum, et ipsam casam de Constantins, et alodium quod habeo infra parrochiam sancti Uincencii, et molendinum quod tenet Petrus Geralli et ipsos feuos sancti Felicis quos teneo infra parroechiam sancti Uicencii, et quos teneo per archileuita de Roadons, et omnes baiulias quas habeo in prefatam parroechiam sancti Uincencii, et alodium de Prato cum conueniencia prescripta sancti Felicis, et mansum de Pal [] ar, quem teneo per sacricus-todem Gerunde. Guielmo, filio meo, dimitto omnem monialium, honorem et alodia quem habeo in episcopatu Gerundensi, et honores et alodia que habeo in episcopatu Ausonensi, et similiter illos quos habeo in episcopatu Barchinonensi, et castrum Sancti Menati aut alodium in dominico, et omnia que a me superius non sunt ordinata; sub tali scilicet conueniencia, quod si Guillelmus, filius meus, obierit sine infante de legitimo coniugio, omnia sua deueniant Guillemo, preter alodia que dimiserit pro anima sua. Et si Guillelmus uolebat mittere in placito aut tollere aliquid de alodiis, que Otoni dimitto, castrum de Baschono deueniat in dominio Otoni. Sed si Oto aliquid de illis alodiis Guillelmi Raimundi placitare aut inquietare sibi uoluerit, castrum de Tornamira ueniat in potestate Guillelmi. Fili uero filiarum mearum, scilicet, Ferranne et Lambarde, si uoluerint aliquid requirere uel demandare filiis meis de illis rebus, quas illis relinquo, illos honores quos ipse et mariti earum habent per me recuperent filii mei in dominio ad propriam uoluntatem; filii autem mei, Guillelmus scilicet et Oto, si obierint sine infantibus legitime creatis, illos honores quos illis dimitto, sicut ipsi ordinauerint, habeant eorum nepotes, Vudalardus scilicet et filii mearum filiarum iam dicte, Lambarde et Ferrane.

Actum est hoc XV kalendas december anno XII regnante Ludouico rege.

Sig+num Guillelmi Raimundi, dapiferi, qui hoc lau-

do et confirmo et testes firmare precipio. Sig+num Guil-
helmi Raimundi. Sig+num Othoni. Sig+num Petri Rai-
mundi de Uilademan. Sig+num Guillelmi Poncii. Sig+
num Raimundi Arnalli de Sancto Menato. Sig+num Ar-
nalli. Sig+num Petri Raimundi de Taradel. Sig+num
Guielmi Bernardi. Sig+num Arnalli Arnalli de Ueltreia.
Sig+num Raimundi Vdalardi.

Berengarius, (scediarius?), qui hoc scripsit die et an-
no quo+supra.

NOTES

- 1) Bibliografia bàsica consultada: J. VILLANUEVA, *Viage literario a las iglesias de España*, Tomo XIV, Madrid, 1850. F. MONSALVATJE FOSSAS, *Los monasterios de la diócesis gerundense*, Olot, 1904; C. BARRAQUER ROVIRALTA, *Las casas de religiosos en Cataluña durante el primer tercio del siglo XIX*, Barceona 1906; R. D'ABADAL, *Catalunya carolingia*, II, 1.ª part, Barcelona 1926-1950; E. PRUENCA BAYONA, *El dominio territorial del monasterio de Santa María de Amer*, (Tesi doctoral, inèdita), Barcelona 1966; A. PLADEVALL, *Els monestirs catalans*, Barcelona (1968); J. MARQUES CASANOVAS, *Amer*, "Anales de estudios gerundenses, XX, 1970-1971.
- 2) Els autors Marquès i Pladevall relacionen la destrucció de la comunitat de Sant Medir amb una incursió de pagans, el primer, o d'hongaresos, el segon. Cf. els títols citats, pàgs. 26 i 42, respectivament.
- 3) Una síntesi del present article fou presentat al "II Colloqui d'Història del monaquisme català", celebrat a Sant Joan de les Abadesses, els dies 17-20 de setembre de 1970.
- 4) Cf. A. PLADEVALL, *op. cit.*, pàgs. 36-41.
- 5) Vegi's, com a exemple, el preàmbul del document publicat per R. ABADAL, *op. cit.*, pàg. 15, doc. III (19 nov. 860): "Petit itaque reverentiam nostram idem Theodosius abba ut, eandem domni et genitoris nostri renovantes praeceptionem, eum monachosque suos una cum praescripto monasterio et cellis sibi pertinentibus aliisque omnibus rebus, similiter sub notrae immunitatis defensiones recipere plenissime dignemur".
- 6) Cf. PLADEVALL, *op. cit.*, pàg. 34.
- 7) J.M. SALRACH, *La independència de Catalunya*. "L'Avenç", 7-8 agost-setembre 1978, pàgs. 25-31.
- 8) El document és del 14 juny 951, (ACA.OR.H.G. p. Amer, 2). Cf. F. SEVILLANO, *Inventario de pergaminos medievales de monasterios gerundenses*, Madrid 1953, pàg. 1.
- 9) ACA. OR. H. G. p. Amer 6. Cf. F. MONSALVATJE, *Colección diplomática del Condado de Besalú*, I pàg. 257, doc. 228. El vescomte Ramon podria ser un vassall del comte d'Empúries.
- 10) F. MIQUEL ROSSELL, *Liber feudorum maior*, I pàgs. 520-522, doc. 490.

- 11) E. PRUENCA en la seva Tesi doctoral, la consulta de la qual he d'agrair-li com al director de l'Escola d'Estudis Medievals, Dr. Emilio Sáez, recull alguns d'aquests personatges sense, però, aprofundir massa en llur identificació.
- 12) Apèndix, doc. I.
- 13) *Liber feudorum maior*, E. F. MIQUEL, I pàgs. 518-520, doc. 489.
- 14) *Ibidem*, I doc. 325.
- 15) *Ibidem*, I pàg. 405, doc. 387.
- 16) El document ha estat publicat per: F. MIQUEL, *op. cit.*, I, p. 277, doc. 257; F. UDINA, *El "Llibre Blanch" de Santes creus*, Barcelona 1947, pàg. 11, doc. 9; i J.M. FONT RIUS, *Cartas de población y franquicia de Cataluña*, Madrid-Barcelona 1969, I pàg. 37, doc. 20 i II pàg. 749. Aquest últim autor, recolzant-se en unes consideracions crítiques del Dr. SOBREQUÉS, trasllada la data del document al 1058. Cf. S. SOBREQUÉS. *Els grans comtes*.
- 17) *Liber feudorum maior*, Ed. MIQUEL, I pàg. 267, doc. 251.
- 18) *Ibidem*, I pàg. 220, doc. 214.
- 19) *Ibidem*, I pàg. 305, doc. 279.
- 20) *Ibidem*, I pàg. 184, doc. 174.
- 21) *Ibidem*, I pàg. 290, doc. 265.
- 22) *Ibidem*, I pàg. 335, doc. 311.
- 23) *Liber feudorum maior*, Ed. MIQUEL, I pàg. 524, doc. 492. La data és: 12 novembre 1076.
- 24) Apèndix, doc. II.
- 25) El domini del castell de Forés, per part de Miró Foguet, fou certament molt episòdic, ja que ben prompte revertí al comte d'Urgell. Ermengol de Gerb i, successivament, al bisbe d'Urgell i al comte Ramon Berenguer IV. Cf. J.M. FONT RIUS, *op. cit.*, II, pàg. 749.
- 26) Apèndix, doc. III.
- 27) Apèndix, doc. IV.
- 28) Cf. S. SOBREQUÉS VIDAL, *Els barons de Catalunya*, Barcelona (1957); A. PLADEVALL; *Els orígens de la família Montcada, "Ausa"*, 69-70 pàgs. 308-319 i *Gran enciclopèdia catalana*, 10 pàg. 222.
- 29) Apèndix, doc. V.
- 30) Probablement Sant Llorenç del Munt.
- 31) E. PRUENCA, *op. cit.*, II pàg. 383. (Exemplar mecanografiat, que es conserva a la Biblioteca del Seminari d'Història de la Universitat de Barcelona).

- 32) Cf. F. SEVILLANO, *op. cit.*, pàgs. 4 i 5, doc. 24 i 35.
- 33) E. PRUENCA, *op. cit.*, pàg. 387 i seg.
- 34) Apèndix, V.
- 35) Gran enciclopèdia catalana, 10 pàg. 222.
- 36) Lloc no identificat.
- 37) A. PLADEVALL, *Els orígens de la família...*, passim.